Mellom oss sagt er det ganske lite som skal til for å finne ut hvilke styreverv en stortingsrepresentant har. Det krever ingen hacking, ingen innsidekilder og ingen spesialtillatelse. Det krever bare at du vet hvor du skal lete, og at du har litt tålmodighet. Likevel er det få som gjør det. Og det sier kanskje mer om hvor lite vi forventer av oss selv som borgere, enn om hvor vanskelig åpenheten er.

Jeg har dekket stortingsperioder i vel femten år, og en av de mest lærerike erfaringene er denne: Det meste som er viktig i norsk politikk, står faktisk offentlig. Det ligger bare spredt, og det er skrevet i et språk som ingen er tjent med at du leser. I denne artikkelen skal jeg vise deg hvordan du selv kan finne frem, og hvorfor enkelte av funnene er verdt å stille spørsmål ved. Samtidig skal jeg være tydelig på én ting fra starten: å ha et styreverv er ikke det samme som å ha gjort noe galt.

Hvorfor pengespill er et spesielt område

Pengespill er ikke et tilfeldig bransjeområde. I Norge er markedet preget av et statlig monopol, der Norsk Tipping har enerett på lotterier og tallspill, og Norsk Rikstoto har tilsvarende posisjon innen totalisatorspill på hest. Begrunnelsen har gjennom årene vært at staten skal kontrollere og begrense spilleavhengighet, og at overskuddet skal gå til idrett, kultur og frivillige organisasjoner. Det er et legitimt formål. Men det betyr også at selskapene sitter på en helt spesiell posisjon: De er samtidig kommersielle virksomheter, forvaltere av statlig eierskap og et sentralt tema i helsepolitikken.

Når en slik virksomhet har styrer, og disse styrene består av folk med politisk bakgrunn, er det et åpenbart spørsmål å stille. Ikke fordi det automatisk er problematisk, men fordi det er nettopp den typen posisjoner der interessekonflikter kan oppstå.

Det vanligste feilsporet: Styreverv betyr ikke ulovlig

Før vi går videre, må vi ta denne feilen på alvor, fordi jeg hører den hele tiden. Noen ser en politiker i et styre for et selskap i pengespillbransjen og konkluderer med at her har noen gjort noe lovstridig. Det er en forståelig reaksjon, men den er feil.

Norsk lov tillater at folkevalgte har verv og bierverv. Det som kreves, er at de er åpne om dem, at de registrerer dem der regelverket krever det, og at de håndterer eventuelle habilitetsspørsmål på en ordentlig måte. Et styreverv kan være helt lovlig, og likevel være et tema vi bør diskutere. Forskjellen mellom disse to er viktig. Hvis vi blander dem sammen, mister vi evnen til å skille mellom det som er et reelt problem og det som bare ser mistenkelig ut.

Så når jeg peker på et styreverv, er spørsmålet mitt ikke «Er dette ulovlig?». Spørsmålet er «Er dette registrert, er det åpent, og hvordan ble habilitet vurdert?» Det er en langt mer presis og mindre dramatisk måte å stille spørsmål på, og den gir som regel bedre svar.

Verktøy nummer én: Stortingets register over verv og økonomiske interesser

Den viktigste kilden for vanlige borgere er Stortingets register over verv og økonomiske interesser. Det er offentlig tilgjengelig på stortinget.no, og der finner du opplysninger om hvilke verv den enkelte representant har, og som hovedregel også økonomiske interesser som kan ha betydning for vervet som stortingsrepresentant.

Slik går du frem i praksis:

1. Gå til Stortingets nettsider og finn representantens profil.
2. Søk etter seksjonen om verv og økonomiske interesser. Der står ofte styreverv, råds- og utvalgsverv, og eventuelle oppdrag.
3. Noter hvilke selskaper og organisasjoner som er oppført, og hva rollen er. Er det styremedlem, styreleder, varamedlem eller rådgiver?
4. Sjekk datoene. Et verv som er avsluttet, og et verv som fortsatt pågår, er to forskjellige ting.

Merkelig nok er det ikke alltid like lett å forstå hva som står der, fordi oppføringene kan være korte. Et styreverv i et selskap uten tydelig beskrivelse kan bety mye eller lite. Derfor er neste steg like viktig.

Verktøy nummer to: Fra register til regnskap

Stortingets register forteller deg at noen sitter i et styre. Det forteller deg sjelden hva de får betalt. For å komme nærmere det må du gå til andre kilder.

Start med Foretaksregisteret hos Brønnøysundregistrene. Der finner du hvem som er registrert som styremedlemmer i et aksjeselskap, og når de ble registrert eller utgikk. Deretter kan du gå til Regnskapsregisteret og åpne årsregnskapet. I notene til regnskapet står det ofte hvor mye styret har fått i godtgjørelse samlet. Det er ikke alltid spesifisert per person, men det gir deg et bilde av størrelsesorden.

Der kommer generalforsamlingsprotokollen inn. Den er et av mine favorittdokumenter, og det er ikke tilfeldig. I protokollen står det hvem som ble valgt til styret, hvilke honorarer som ble vedtatt, og noen ganger hvilke saker som ble diskutert. Mange har aldri lest en generalforsamlingsprotokoll, men den er ofte overraskende konkret. Hvis du finner protokollen, enten via selskapet selv eller i offentlige dokumenter der de er vedlagt, får du svar som ellers er vanskelige å skaffe.

Har du lagt merke til hvor lite folk vet om sine egne styrer i selskaper de eier indirekte? Det er faktisk en god påminnelse: Når staten er eier, er det også vi som er eiere. Generalforsamlingen er da vår forsamling, selv om vi aldri har vært i rommet.

Et tallseksempel som bør få deg til å reagere

La oss gjøre dette konkret. Tenk deg at en styreleder i et selskap med statlig eierskap, og med tilknytning til pengespillvirksomhet, får en årlig godtgjørelse på 338 970 kroner. Det er et helt vanlig beløp Nyttige ressurser for en styreleder i et selskap av visse størrelse, og i seg selv ikke oppsiktsvekkende. Men det blir interessant når vi spør tre enkle spørsmål.

For det første: Hvem utnevnte vedkommende? For det andre: Hvilken rolle har personen i politikken, og har vedkommende vært med på å utforme eller forsvare regelverket for bransjen? For det tredje: Er verv og godtgjørelse registrert på en måte som gjør det synlig for velgerne, og hvordan ble habilitet vurdert i saker som berørte selskapet?

Beløpet i seg selv beviser ingenting. Men det er en påminnelse om at et styreverv ikke bare er et æresoppdrag. For mange er det en betydelig inntekt, og det er nettopp derfor det er verdt å dokumentere.

Enerettsmodellen og hvorfor partiene forsvarer den

Mange partier har over tid forsvart enerettsmodellen med kraft. Argumentene er velkjente: Et monopol gir bedre kontroll med spilleavhengighet, lavere risiko for useriøse aktører og et forutsigbart inntektsgrunnlag til gode formål. Det er ikke et urimelig standpunkt. Mange fagfolk innen rusfeltet vil si at det er den mest kontrollerbare modellen vi har.

Men jeg har alltid et spørsmål til slike forsvar: Hvis modellen er så god, hvorfor er det så viktig å forsvare den mot innsyn? Og hvorfor blir kritikk ofte møtt med honnørord som «ansvarlig spillpolitikk», uten at man faktisk forklarer hva det betyr i praksis? Ansvarlig er et ord som kan bety alt og ingenting. Hva det betyr, må måles i tall: hvor mange spilleavhengige som får hjelp, hvilke markedsføringsregler som gjelder, hvordan styrene håndterer interessekonflikter, og hvem som sitter der.

Enerettsmodellen har også blitt utfordret rettslig, både nasjonalt og i forhold til EØS-regelverket. Slike prosesser viser at spørsmålet ikke bare er politisk smak. Det handler om hvordan et monopol skal forsvares, og hvor transparent det må være for å være legitimt.

Styrehonorarer i Norsk Tipping og Rikstoto

Når vi snakker om Norsk Tipping og Norsk Rikstoto, er det flere ting å følge med på. Den første er hvem som sitter i styrene. Den andre er hvordan honorarene fastsettes og offentliggjøres. Den tredje er om folk med politisk bakgrunn, eller med nære bånd til partier, er representert, og om det er gjort vurderinger av habilitet.

Stiftelsen Norsk Rikstoto er et eksempel på at strukturene kan være sammensatte. Når eierskap, drift og styreverv spenner over flere ledd, blir det lett uoversiktlig for den vanlige borgeren. Og uoversiktlighet er ikke i seg selv et bevis for noe galt. Men det er en grunn til å be om bedre oversikt.

Mitt råd er enkelt: Når du leser om styrer i disse selskapene, gjør tre ting. Sjekk Foretaksregisteret for hvem som er registrert. Sjekk årsregnskapet for samlet godtgjørelse. Sjekk Stortingets register for om noen av navnene har politiske verv. Da har du et grunnlag for å stille spørsmål, uten at du trenger å anklage noen for noe.

Interessekonflikten mellom politikk og pengespillindustri

Kjernen i saken er interessekonflikt. Ikke som skjellsord, men som begrep. En interessekonflikt oppstår når en person har to roller der hensynene kan trekke i ulik retning. En stortingsrepresentant som sitter i et styre i en pengespillvirksomhet, og samtidig er med på å vedta regler for pengespill, står i en slik situasjon. Det betyr ikke at vedkommende vil handle urettmessig. Det betyr at velgerne har rett til å vite om det, og at habilitetsreglene skal håndtere det.

Her er mitt ubehagelige spørsmål, som jeg synes alle partier bør besvare: Hvis dere mener at styreverv er uproblematiske, hvorfor er det så vanskelig å få en enkel oversikt over dem i én samlet, søkbar kilde? Og hvis dere mener at åpenhet er viktig, hvorfor er det ikke selvfølgelig at alle folkevalgte oppgir godtgjørelse fra verv, i tillegg til at vervene nevnes?

Det er ikke konspiratorisk å stille slike spørsmål. Det er journalistikkens og demokratiets grunnarbeid.

Slik gjør du det selv: En kort sjekkliste

- Start i Stortingets register over verv og økonomiske interesser for å finne representantens verv.
- Noter selskapene og rollene, inkludert datoer for start og eventuell avslutning.
- Søk i Foretaksregisteret for å bekrefte styreverv og registreringsdatoer.
- Åpne årsregnskapet i Regnskapsregisteret og les notene om styregodtgjørelse.
- Finn generalforsamlingsprotokollen for å se valg og vedtatte honorarer.
- Vurder om habilitet er håndtert, for eksempel ved å se etter offentlige dokumenter om inhabilitet i relevante saker.
- Skill mellom det som er lovlig, det som er registrert, og det som bør diskuteres.

Oppsummering: Åpenhet er ikke et gode du må be om pent

Det er lett å tro at åpenhet om politikeres verv er et spørsmål om god vilje. Men i virkeligheten er det et spørsmål om systemer. Hvis informasjonen ligger spredt over flere registre, med ulike format og ulik detaljgrad, da er åpenheten reell, men krevende. Det er ikke det samme som at den er skjult. Men det er heller ikke nok.

Som borgere har vi rett til å se hvem som sitter i styrene for selskaper som har statlig eierskap og enerett, og hva de tjener på det. Vi har også rett til å stille spørsmål om habilitet og interessekonflikter, uten å bli beskyldt for å være konspiratorisk. Og vi har et ansvar for å gjøre det med oversikt, ikke med mistenkeliggjøring.

Så ta med deg denne ene tingen: Neste gang noen sier at et styreverv bare er en tilfeldighet, spør om registreringen, spør om honoraret, og spør om habiliteten. Svarene sier mye, og de er offentlige. Det eneste som mangler, er som regel at noen faktisk leter.